

három ikerszülött elvét: befelé az önmérséklést, kifelé a méltányosságot s ha lehet a népek szeretetén alapuló barátságot, a nemzetlételeknek ezt a hármas emelkedettségét megvalósítani. (41.)

Mindennek a szinte korlátlan feladatkitűzésnek eredménye azután az, hogy abban a táblázatban, amelyben mondanivalóját szemléltetően összefoglalja, a nevelés alanyának (»nevelő közeg«) függőleges oszlopában nemcsak a család és iskola szerepel, hanem a nemzeti élet majdnem mindegyik tevékenységére rendelt közület, sőt maga az egész nemzet is. Így érthető azután az is, hogy amikor ugyane táblázat 6. oszlopában (»közigazgatási szolgálat«) azokat a végrehajtó szerveket sorolja fel, amelyeknek a nemzetnevelés szolgálatára a kötelességük, kivétel nélkül minden minisztérium megnevezésével találkozunk. Sajátosabb szerepet a »közoktatásügy«-nek csak a »nemzeterő« nevelésben juttat.

Anélkül tehát, hogy a szerző jószándéku egyúttal azonban minden tekintetben elfogadható és megszívlelendő megállapításait, kívánságait, a nemzet jövője érdekében hangoztatott követeléseit a legkisebb bíráló szóval is illetnők, rá kell mutatnunk arra, hogy a könyv nem a nemzetnevelés kézikönyve, hanem több annál. A benne foglalt, itt-ott csak röviden érintett, ritkán részletesebben kifejtett anyag tulajdonképpen egy nagy nemzetpolitikai gondolatmenetnek vázlata. A nemzetnevelés alapjainak kifejtésével vagy csak vázolásával azonban adós maradt. Azt csak akkor kaptuk volna meg tőle, hogyha a nemzetnevelésnek pontosabb fogalmából kiindulva ebben a nemzet egész életét szabályozni óhajtó feladat-összefüggésben, annak minden egyes vonatkozásában kimutatta volna a sajátosan nevelői feladatot. Akkor hasznos útbaigazításokat kaphattunk volna arra nézve, mi az, amit ennek az öt feladatosoportnak keretében a nevelés munkásainak el kell végezniök: egyúttal pedig arra nézve is, hol és milyen arányban vannak a nemzetet szolgáló minden hivatásrend munkájában sajátosabban nevelési vonatkozások. Hol, működésének, hivatásbeli tevékenységének melyik mozzanatában vállal egyúttal nevelői, tehát alakító, szellemi hatásokat kiváltó szerepet akár az egészség ügyét szolgáló orvos, akár a politikus, vagy közigazgatási tisztviselő, a kereskedő, iparos, vagy a szülő. Világosan előttünk állott volna, hogy ebből a nemzetépítő, a nemzet jövőjét szolgáló — a könyvben hatalmas arányokban kibontakozó — szövevényes munkából hol, miképpen és milyen módon veheti ki a maga felelősséggel terhes szerepét a nevelés munkása is. Milyen nevelői felelősség hárul egyúttal mindazokra is, akiket bármily természetű hivatásuk a nemzeti közösség szolgálatába állított.

Balanyi György, Magyar Piaristák a XIX. és XX. században. (Életrajzi vázlatok. Agárdi László, dr. Albert István, Bíró Imre, dr. Bíró Vencel, dr. Diósi Géza, Faludi Béla, Fridóczky József, dr. Friedreich Endre, dr. Hantó Gyula, dr. Kanszky Márton, dr. Karl János, Megyer József, dr. Nyers Lajos, dr. Ongrádi József, Öveges József, dr. Papp László, Szentiványi Béla, Szűts Ferenc, dr. Tihanyi Tibor, dr. Tomek Vince közreműködésével szerkesztette —. Budapest, 1942. 465 oldal. Szt. István Társulat kiadása.)

A magyar Kegyestanítórend 1942-ben ünnepelte hazai működésének 300. évfordulóját. A jubileum nem fényes külső körülmények között folyt le, hanem — piarista módon: Kegyeletes vallásos-történeti megemlékező ün-

nepélyt tartottak a gimnáziumaikban, ami igen alkalmas volt arra, hogy növendékeikben elmélyítse a piarista diák öntudatát s egyben felébressze bennük a közösségi és tradícióérzést. Ezenkívül kiadott a rend több szerző közreműködésével egy tekintélyes kötetet, mely az utóbbi másfél évszázad magyar piaristáit ismerteti. Így a könyv a rendtörténetnek is jelentős fejezetét alkotja.

A nagy egyéniségeknek ebben a Pantheon-jában 36 piarista atyával ismerkedünk meg. Elvonul szemünk előtt Egerváry Ignác, az alkotó rendfőnök, a történetíró Bolla Márton, majd Alber János a hit-tudós egyetemi tanár, Spányik Glicér és Horváth Cirill, az előbbi latinnyelvű történeti írásaival, az utóbbi pedig a költészet és tudomány fegyvereivel igyekezett az elnyomatás idején a nemzeti öntudatot ébrentartani. Továbbá a polihisztor Katona M. Dénes, a költő Jallolics András; ezenkívül Tóth János a szegedkörnyéki tanyai népiskola-ügy lelkes apostola; a közoktatásügy szervezői: Purgstaller József, Lutter Nándor (matematikus) és Fekete Endre; azután a három természetbúvár: Hanák János, Pachinger Alajos és Laczkó Dezső. Majd Vass József és Ivánfi Ede, az előbbi az erdélyi történelmünknek, az utóbbi pedig a nyugat-magyarországi viszonyoknak szorgalmas kutatója. Trautwein János az Oltáregyletnek, Szabóky Adolf a Katolikus Legényegyletnek, Lévy Imre a Katolikus Körnek volt megalapítója, Pivár Ignác pedig a gyógypedagógiában fejtett ki áldásos, sőt úttörő munkásságot. Korukban kedvelt humanista-nevelő írók voltak: Csaplár Benedek (a megtestesült történelmi hagyomány), Nagy Alajos és Acsay Antal. Az utóbbi évtizedek legnevesebb piaristái között foglalnak helyet: Vajda Gyula a magyar művelődéstörténelem professzora, Maywald József a legendás hírű és kiváló didaktikai érzékkel írott görög tankönyvek szerzője, Czibusz Géza földrajztudós egyetemi tanár, Takáts Sándor levéltáros, a törökhódoltsági viszonyok avatott tollú ábrázolója, Miskolczi István az anjou-magyar történeti kapcsolatok kutatója és Körösi Albin hispanológus, továbbá, Pintér Kálmán, Erdélyi Károly, Prónai Antal és Perényi József, mint a magyar és külföldi irodalomtörténetnek jeles művelői. — A tisztes galéria a két utóbbi rendfőnöknek, Hám Antalnak és Sebes Ferencnek, továbbá a szegedi tankerület nagynevű főigazgatójának Kisparti Jánosnak egyéniségrajzával zárul.

A szerzők ezeket az érdeemes rendtársaikat élet- és jellemrajz keretei között mutatják be. Nem hőroszokat akarnak ábrázolni, hanem a tényleges embert; alkotásaiknak és tevékenységüknek tükrében minden éremükkel és fogyatékaikkal együtt. Ezért többször hangsúlyozzák, hogy hőseik nem a szónak egyoldalú értelmében vett tudósok voltak, hanem nagyképzettségű, teremtő erejű szakemberek, és főleg tágranyílt szívű nevelők. A kötet munkatársai a rendi levéltár, a káptalani jegyzőkönyvek és egyéb hivatalos feljegyzések alapján készítették alapos és szolid kutatásokon nyugvó pályarajzaikat. Az egyetlen civil munkatárs Frideczky József. Ő Maywald képét a rajongó tanítvány szubjektív visszaemlékezésében idézi meg. Innen van, hogy Maywald egyéniség- és főleg működésrajza egyméretű maradt.

A művet hálás érdeklődéssel fogadta a volt piarista diákoknak és a

rend tisztelőinek hatalmas tábora; azonban sok tanulsággal mélyedhet olvasásába a magyar nevelői társadalom minden tagja. Pedagógusoknak u. i. mindig gondolatébresztő olvasmány a mult nagy nevelőinek életrajzát forgatni.

Visy József.

Szabó Árpád, Perikles kora. (Bp. 1942. Parthenon kiadás.)

Az utolsó évtizedek átértékelési hullámrezgéseit a klasszikus nyelvek sem kerülhették el. Az eltörülő irányzatot felváltotta az a kultúrpolitika, mely régi jogaiba helyezte a klasszikus művek tanítását. A Parthenon-Egyesület könyvkiadások útján is igyekszik biztosítani a klasszikus szellem újjászületését. A történelem folyamán nem első ez a kísérlet és ma talán indokoltabb, mint eddig bármikor. Kérdés, hogy a régmult és közel jövő hogyan kerülnek egy síkra? Éppen a korváltó évtizedek és évek követelik legjobban ezt a párhuzamot. (Hogy a máról ne is szóljunk, a közelmult emlékei nagyon elevenen élnek bennünk, szociális érzékenységünk mérlegén a francia forradalom, a magyar szabadságharc, a világháború tényeit olyan közeli eseményeknek érezzük, amelyek közvetlenül belevágnak életünkbe, világszemléletünkbe és ennek következtében még viszonylagos tárgyilagossággal is alig tudunk ezekre gondolni.) Mivel az ókori jelenségek a szellem művészi formába foglalva befejezettséget mutatnak, paradigmául szolgálhatnak, zavartalan analízisre alkalmasabbak is így arra is, hogy a jelen problémáit jobban megértsük rajtuk keresztül. A görög vagy római történetben már csak az emberi veszmék, az emberi sors, a társadalomfejlődést gátló vagy építő mozzanatok érdekelnek minket. A gondolkodó ember azonban a maga korára vonatkoztatja az eseményeket és Szabó Árpádnak teljesen igaza van abban, hogy »az organikus történet szemlélet számára a kiindulópont mindig a jelen.« S ez adja meg nemcsak lehetőségét, de logikai kényszerét is a folytonos átértékelésnek, mely korántsem olyan új találmány, mint ahogyan napjaink »átértékelési« láza szeretné elhítenni.

Perikles kora különösen alkalmas arra, hogy a mai ember szembenézzen annak jellemző problémáival. Nemcsak azért, mert e korban látjuk a görög politika és a görög szellemi élet csúcsteljesítményeit, de azért is, mert az újkori társadalmi fejlődés jelenségeit és törvényeit genetikusan mutatja. Tükrözi a pánhellén szellemet, mely a perzsa világhódítási akarrattal szemben először mutatja kendőzetlenül, mondhatnók homerosi őszinteséggel azt a törekvést, mely egyes népeket arra indít, hogy az ideológia jelszavaival, vagy fegyveres erővel minden nép fölé kerekedjenek. Az újkori világalakulás sok jellemző törekvésének görög kezdetét világítja meg Szabó Árpád könyve, rámutatva nem egyszer arra, hogy még a legalaposabb ókori kutatók is belesodródtak abba a hibába, hogy a maguk ideológiája szerint magyarázták az ókori fejlődést. Wilamowitz (1877-ben) a német egység őst látja a görög egységben; Róbert Cohen (1936-ban) a mai demokrácia kezdetét látja bele a periklesi korba.

A rabszolgaság és művészet viszonyának Nietzsche-i felfogása azonban nem ilyen magától érthető. »Mint már Nietzsche felismerte — írja Szabó Árpád — a görög államról írt tanulmányában, épen a munkától való irtózás és ennek következménye a rabszolgaság tette egyáltalában lehetővé a klasszikus görög kultúra bámulatos kivirágzását. Ahhoz, hogy a szellemi fejlődésnek mély és széles talaja legyen, az emberek többségét fel